

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Sociální dopady neschopnosti splácet dluhy na život seniorů

Bakalářská práce

Studijní program:

Sociální politika – sociální práce ve veřejné správě

Autor: Michaela Lejtnarová

Vedoucí práce: JUDr. Věra Pražmová, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „Sociální dopady neschopnosti splácet dluhy na život seniorů“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2017

.....

Michaela Lejtnarová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce JUDr. Věře Pražmové, Ph.D. - za připomínky a cenné rady při vedení mé práce. Další poděkování patří mé školitelce během praxe k bakalářské práci Bc. Markétě Balcarové za poskytnutí cenných informací pro mou práci a také Ing. Lucii Machorkové za pomoc s překladem práce.

Sociální dopady neschopnosti splácet dluhy na život seniorů

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou zadlužení a jeho dopadem na běžné životy seniorů. Ve své bakalářské práci jsem si stanovila tyto výzkumné otázky, které budu nadále zkoumat:

1. Dostávají se senioři s rodinou a vysokoškolským vzděláním do dluhové situace méně často, než senioři, kteří rodinu nemají a mají základní či středoškolské vzdělání?
2. Týká se dluhová situace častěji žen než mužů?
3. Jaké jsou nejčastější příčiny vzniku dluhové situace u seniorů?

Teoretická část práce popisuje současný stav, vysvětluje základní pojmy k dané problematice z oblasti finanční gramotnosti a zadlužování. Věnuje se příčinám, důsledkům a možným způsobům řešení. Cílem práce je upozornit na danou problematiku a ukázat seniorům možné cesty jak se z dluhů vymanit.

Pro výzkumnou část práce byla zvolena sekundární analýza dat získaných kvalitativním výzkumem. Výzkum probíhal polostrukturovaným rozhovorem s vzorkem žen a mužů ve věku nad 60 let. Rozhovory probíhaly v návaznosti na kontakt obdrženy z Úřadu Práce České republiky krajská pobočka v Příbrami - kontaktní pracoviště Mělník.

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že do problémů s dluhy se častěji dostávají senioři bez partnerů a se základním vzděláním. Nejčastějšími dlužníky jsou muži a nejčastějším důvodem zadlužení jsou dříve neuhrazené pohledávky.

Předpokládaný přínos pro praxi, je zmapování problematiky a rizik zadlužování seniorů a předcházení jeho vzniku.

Klíčová slova

Dluh; Zadlužení; Insolvence; Exekuce; Oddlužení; Senior

Social Impact of the Inability to Repay Debts to the Lives of Seniors

Abstract

The bachelor thesis deals with the issue of debt and its impact on the seniors' daily lives. In my bachelor thesis I defined and then examined the following research questions:

1. Do seniors with families and higher education get into debt less often than seniors who do not have a family and have primary or secondary education?
2. Does the debt situation affect women more often than men?
3. What are the most common causes of the debt situation for seniors?

The theoretical part of the thesis describes the current situation. It also explains the basic concepts of the given issue in the area of financial literacy and indebtedness. It deals with the causes, consequences and possible ways of solving it. The aim of the thesis is to point out the given issue and show possible ways to the seniors to get out of the debts.

For the research part the secondary analysis of the data obtained by qualitative research was chosen. The research was performed by a semi-structured interview with a sample of women and men aged over 60. The interviews were made in response to the contact received from the Regional Office Příbram of the Czech Republic Labour Office - the Contact Point Mělník.

Research has shown that:

- seniors with no partners and primary education are more likely to face debt problems;
- the most common debtors are men;
- The most frequent reason for debt are previously unpaid receivables.

The expected contribution to practice is to map out the issues and risks of senior citizens' indebtedness and prevent it.

Key words

Debt; Indebtedness; Insolvency; Seizure; Debt Relief; Senior.

Obsah

1	Vymezení základních pojmů.....	10
1.1	Sociální vyloučení.....	10
1.2	Senior.....	10
1.3	Bankovní společnosti.....	11
1.4	Nebankovní poskytovatel úvěru.....	12
1.5	Exekuce.....	13
1.6	Insolvence.....	14
2	Současný stav.....	15
2.1	Příčiny zadluženosti seniorů.....	15
2.1.1	Dluhy podle předmětu dluhu.....	16
2.1.2	Dluhy podle okolností vzniku.....	16
2.2	Životní úroveň a kvalita života seniorů v České republice.....	17
2.3	Legislativní zakotvení.....	19
2.3.1	Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.....	19
2.3.2	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.....	20
2.3.3	Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád.....	20
2.3.4	Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů.....	21
2.3.5	Zákon č. 500/2004 Sb. správní řád.....	21
2.4	Problematika předlužení.....	22
2.5	Prevence zadlužení seniorů.....	23
3	Cíle a výzkumné otázky.....	25
3.1	Cíle práce.....	25
3.2	Výzkumné otázky.....	25
4	Metodika.....	26
4.1	Charakteristika použité metodiky.....	27
4.1.1	Analýza dokumentů.....	27
4.1.2	Kvalitativní výzkum.....	27
4.2	Charakteristika výzkumného souboru.....	27

5	Výsledky.....	29
5.1	Výzkumná otázka č. 1.....	29
5.2	Výzkumná otázka č. 2.....	29
5.3	Výzkumná otázka č. 3.....	29
5.4	Grafická a tabulková znázornění.....	30
6	Diskuse	42
7	Závěr.....	47
8	Seznam použité literatury.....	49
9	Přílohy	53

Úvod

V současné době je trendem finanční potíže v domácnostech řešit převážně bankovními, či nebankovními úvěry. Často je tohoto řešení využíváno bez rozmyslu a to má za následek předlužení domácnosti a zadlužení populace, jak mezi mladšími ročníky, tak mezi seniory. Největším lákadlem na tomto řešení je fakt, že dluh se splácí postupně po malých částkách a nedochází tak k výraznému zatížení rozpočtu, alespoň takto se to na první pohled může zájemcům o úvěr zdát. Dluhy mají tendenci narůstat, v mnoha případech se kumulovat a lidé se dostávají do situací, kdy jeden úvěr vyplatí ten druhý a stává se z toho nekonečný řetězec neustálého a prohlubujícího se zadlužení v rámci jednotlivých osob, rodin a v neposlední řadě celé populace.

Sama jsem byla ve svém okolí několikrát svědkem právě takového jednání konkrétně seniorů, kteří, jakoby si kompenzovali nedostatky z mládí. Mnoho dnešních seniorů patří stále do generace, která neměla takové možnosti, jako máme my dnes (cestování, nabídka zboží, technologie...). Bohužel si neuvědomují, že lákadla jsou všude, ale důchod jim přichází z pravidla jen jednou měsíčně a ve velmi omezené částce. Výše dnešních důchodů často seniorům nedovoluje takový komfort, jaký by si v mnoha případech představovali.

Z tohoto důvodu se uchylují k z počátku drobnějším úvěrům, které jsou v případě náhlé nepředvídatelné události nuceni řešit úvěrem na vyšší částku nebo půjčkou mezi přáteli. Nejde ovšem jen o samotného seniora, ale také o celou jeho rodinu a to bez ohledu na společné užívání bytu či domu. Rodiny zasažené dluhy mají tendence se rozpadat, mít mezi sebou rozpory a často se někteří jedinci mohou zabývat suicidními myšlenkami.

Vždy je potřeba jednotlivci postiženému nezvladatelnou dluhovou situací vysvětlit jeho možnosti a ukázat mu, že se v takovéto situaci nenachází sám a jsou možná řešení, jak se z tohoto problému dostat. Mnoho lidí může vyděsit, pokud se dostanou do exekučního nebo insolvenčního řízení a mají dojem, že je vše ztracené, je třeba je tímto stadiem zadluženosti provést s opatrností a trpělivým přístupem. Rozhodně nikdy bychom takovému klientovi neměli doporučovat řešení situace například větším dluhem, který vyplatí všechny předešlé apod.

Cílem mé bakalářské práce je upozornit na problematiku zadlužování v řadách seniorů a ukázat možné cesty jak se z dluhů vymanit. Dále se v bakalářské práci zabývám problematikou vzdělanosti seniorů a jejich sociálním zázemím.

Zajímá mne, zda existuje spojitost mezi vzděláním, rodinou a příčinnou vzniku zdánlivě neřešitelné dluhové situace.

Zadluženost je v dnešní době problém, který se týká nás všech a je třeba tomuto stavu věnovat zvýšenou pozornost. Nejde jen o zmírnění následků, ale důležitá je, jako v mnoha jiných případech také prevence, která by měla probíhat, jak ve školských zařízeních, tak v rodinách už od raného dětství. Svou prací bych chtěla pomoci najít případná východiska a řešení, jak předcházet stavu zadluženosti především u seniorů.

1 Vymezení základních pojmů

V úvodu této práce budou vysvětleny základní pojmy, s kterými se budeme v rámci celé práce setkávat, a jsou stěžejní pro pochopení celé problematiky. Některé níže uvedené jevy spolu přímo nebo nepřímo souvisí a často jeden jev vede k dalšímu.

1.1 Sociální vyloučení

Sociální vyloučení definuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jako „*vyloučení osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace*“. K vyrovnání se s tímto nepříznivým jevem vyskytujícím se v našich životech slouží proces sociálního začleňování, který zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách charakterizuje jako „*proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené, nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního a kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný*“.

1.2 Senior

Na vymezení pojmu senior existuje hned několik úhlů pohledu. Langmeier, Krejčířová (2006) charakterizují stárnutí jako biologický proces změn probíhajících v našem těle, při kterém dochází k snížení odolnosti vůči infekčním chorobám nebo se zvyšuje sklon k nádorovým onemocněním.

Z pohledu práva, lze za seniora považovat osobu, která dosáhne důchodového věku. Dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění je hranice důchodového věku u muže 60 let a u žen 57 let, a to v případě, že se jedná o pojištěnce narozené do roku 1936. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění dále uvádí, že „*u pojištěnců narozených v období let 1936 až 1977 se důchodový věk stanoví podle přílohy k tomuto zákonu. Stanoví-li se důchodový věk s přičtením kalendářních měsíců, považuje se za důchodový věk*“. Dále Zákon 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění specifikuje odchody do důchodu u pojištěnců narozených po roce 1977 následovně „*důchodový věk stanoví tak, že se k věku 67 let přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977*“.

Pro potřebu této práce se budeme zabývat seniory dle vymezení Langmeiera, Krejčířové (2006, s. 204) v období „*dolní hranice stáří*“, bude nás tedy zajímat věk 60-65 let.

1.3 Bankovní společnosti

Nejdůležitějším faktorem v této problematice je zákonné ukotvení bankovních společností v české legislativě. Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách jasně definuje, jaké jsou podmínky pro založení, funkci a provoz bank v ČR. Banky dle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách mohou kromě přijímání vkladů a poskytování úvěrů provádět další činnosti na základě licence jí udělené. Zákon 21/1992 Sb., o bankách jasně definuje činnosti prováděné na základě licence následovně:

- *„investování do cenných papírů na vlastní účet,*
- *finanční pronájem (finanční leasing),*
- *platební styk a zúčtování,*
- *vydávání a správu platebních prostředků, například platebních karet a cestovních šeků,*
- *poskytování záruk, otvírání akreditivů,*
- *obstarávání inkasa,*
- *poskytování investičních služeb podle zvláštního právního předpisu, s tím, že se v licenci uvede, které hlavní investiční služby a činnosti a doplňkové investiční služby je banka oprávněna poskytovat a ve vztahu ke kterým investičním nástrojům podle zvláštního právního předpisu*
- *finanční makléřství; spočívá-li finanční makléřství ve zprostředkování spotřebitelského úvěru, může banka tuto činnost vykonávat pouze tehdy, je-li některou z osob oprávněných zprostředkovávat spotřebitelský úvěr podle zákona upravujícího spotřebitelský úvěr,*
- *výkon funkce depozitáře, směnárenskou činnost,*
- *poskytování bankovních informací,*
- *obchodování na vlastní účet nebo na účet klienta s devizovými hodnotami, které nejsou investičním nástrojem, a se zlatem,*
- *pronájem bezpečnostních schránek,*
- *provádění administrace investičních fondů a zahraničních investičních fondů“*

[Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách]

Peštová a Rotport (1997, s. 10) charakterizují banky jako „Podnik obchodující na peněžním trhu“ a banky rozdělují na 4 skupiny „Centrální (emisní) banka, Obchodní (komerční) banka, Světová banka, Evropská banka pro obnovu a rozvoj“.

1.4 Nebankovní poskytovatel úvěru

Nebankovního poskytovatele spotřebního úvěru definuje zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, podle kterého je poskytovatelem „*právnícká osoba, která je oprávněna poskytovat spotřebitelský úvěr na základě oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru, které jí udělila Česká národní banka.*“

Nebankovní poskytovatel spotřebního úvěru je oprávněn poskytnout úvěr pouze za podmínek stanovených zákonem č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, kde jsou jasně definované podmínky:

- *„je akciovou společností, evropskou společností, nebo společností s ručením omezeným,*
- *má sídlo i skutečné sídlo na území České republiky,*
- *je důvěryhodný; podmínku důvěryhodnosti musí splňovat i ovládající osoba žadatele,*
- *je odborně způsobilý,*
- *má zřízenou dozorčí radu s takovými pravomocemi, jako jsou pravomoci dozorčí rady akciové společnosti podle zákona upravujícího právní poměry obchodních společností a družstev, je-li společností s ručením omezeným,*
- *má počáteční kapitál alespoň ve výši stanovené tímto zákonem,*
- *splňuje požadavky na výkon činnosti podle § 15,*
- *je jeho plán obchodní činnosti v oblasti poskytování spotřebitelských úvěrů podložený reálnými ekonomickými propočty,*
- *návrh pravidel jednání se zájemci o uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru splňuje požadavky stanovené tímto zákonem,*
- *má průhledný a nezávadný původ finančních zdrojů; podmínku průhledného a nezávadného původu finančních zdrojů musí splňovat i ovládající osoba žadatele*
- *údaje uvedené v žádosti umožňují identifikaci žadatele v příslušném základním registru.*“

[Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru]

1.5 Exekuce

Peštová, Rotport (1997, s. 21) definují exekuci následovně „*exekuce v ekonomickém významu se používá na označení zabavení majetku, nuceného soudního prodeje*“. Nejpresnější definici exekuce ovšem opět získáme pouze ze zákona, v tomto případě jde o zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů (dále jen „zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech“).

Exekuční řízení je tedy podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech charakterizováno prvky jako:

- Zahájení na návrh dnem, kdy byl návrh doručen exekutorovi
- Exekuční řízení nelze přerušit, pokud to výslovně nestanoví zvláštní právní předpis
- Účastníkem řízení je oprávněný a povinný

Exekuci lze provést pouze postupem uvedeným v zákoně č. 120/2001Sb., o soudních exekutorech:

„Exekuci ukládající zaplacení peněžité částky lze provést

- *srážkami ze mzdy a jiných příjmů,*
- *příkázáním pohledávky,*
- *prodejem movitých věcí a nemovitých věcí,*
- *postižením závodu,*
- *správou nemovité věci,*
- *pozastavením řidičského oprávnění.*

Způsob exekuce ukládající jinou povinnost než zaplacení peněžité částky

- *vyklizením,*
- *odebráním věci,*
- *rozdělením společné věci,*
- *provedením prací a výkonů.“*

[zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů]

1.6 *Insolence*

Insolenci vymezuje zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), který hovoří o insolvenčním řízení jako o „*soudním řízení, jehož předmětem je dlužníkuv úpadek nebo hrozící úpadek a způsob jeho řešení*“. Řešením úpadku zákon č. 182/2006 Sb., rozumí:

- *„konkurs,*
- *reorganizace,*
- *oddlužení a*
- *zvláštní způsoby řešení úpadku, které tento zákon stanoví pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů.*“

[zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)]

Zákon č. 182/2006 Sb., dále jasně definuje případy, ve kterých nelze aplikovat insolvenční řízení, jde o případy, které se týkají státu, České národní banky, zdravotní pojišťovny nebo například vysoké školy...

2 Současný stav

2.1 Příčiny zadluženosti seniorů

Podle Saka a Kolesárové (2012) senioři přímo odrážejí ekonomickou situaci v populaci. Jak také uvádějí, populace se celá léta snaží zkvalitnit služby a kvalitu života seniorů, což vede ke zvyšování nákladů na zlepšení zdravotního a sociálního systému. Dvořáčková (2012) udává fakt, že senioři, stejně jako celá populace mají své potřeby, které musí uspokojovat, přesto, že jsou často odkázáni na pomoc jiných.

Mnoho seniorů se pro naplnění svých potřeb a udržení kvality svého života proto uchyluje i k dluhu. Pokud jde o kvalitu života, rozděluje ji Dvořáčková (2012) na několik částí, a to dle pohledu psychologického, sociologického a v souvislosti se smyslem života.

Z psychologického hlediska se Dvořáčková (2012) soustředí na zjišťování životní spokojenosti a prožívání subjektivní pohody. Toto tvrzení doplňuje tím, že schopnosti člověka jsou velmi často subjektivní pohodou ovlivněny.

Seniory Sak s Kolesárovou (2012) diferencují podle zaměstnanosti v souběhu s důchodem, života s rodinou, samostatného živobytí nebo zdravotního stavu. Ayllón (2017) uvádí, že vnímání finančních potíží každého, záleží mimo jiné na příjmu a potřebách jednotlivce. Dále k těmto faktorům řadí další důležité faktory, jako jsou výdaje jednotlivce, jiné typy zdrojů a potřeb jedince a hlavně jejich přání.

Z důvodu rozdílnosti těchto aspektů napříč populací je velký rozdíl také ve výši úspor. Peštová a Rotport (1997, s. 61) úspory popisují jako *„část osobního důchodu, která nebyla vynaložena na spotřebu. Vytvářejí nabídku na finančním trhu. Z národohospodářského hlediska mají význam jen tehdy, jsou-li uloženy v peněžních ústavech“*.

Bohužel stále více seniorů nemá vzhledem k průměrné výši důchodu v České republice, dostatečné prostředky k naspoření úspor a jsou proto nuceni přistoupit k úsporám v podobě kontokorentních úvěrů. Tato forma úvěru podle Syrovátkové et al. (2008) obnáší krátkodobé úvěry s možností čerpání vlastních prostředků do mínusu bez potřeby žádat oficiální cestou o úvěr. A jaké jsou tedy nejčastější důvody tohoto jednání u seniorů?

2.1.1 Dluhy podle předmětu dluhu

Syrovátková et al. (2008) uvádějí jako nejčastější předměty dluhu nájem, služby spojené s užíváním bytu, výživné, neplacení poplatků obcím a státu nebo dluhy vzniklé neplněním závazků ze smluv.

Z výše zmiňovaného rozdělení je patrné, že některé z předmětů dluhu mohou být také následně předmětem trestního stíhání.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník definuje například trestný čin zanedbání povinné výživy - „Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“.

2.1.2 Dluhy podle okolností vzniku

Syrovátková et al. (2008, s. 59) vidí jako další důvody podstatné pro vznik dluhu situaci, v které se budoucí dlužník nachází. Jako základní situace uvádějí následující dělení:

- „Dluhy vzniklé neplněním smluvních podmínek
- Dluhy vzniklé neplacením pokut
- Dluhy vzniklé z ručení za půjčky
- Dluhy vzniklé za trvání manželství
- Dluhy vzniklé neplněním povinností daných zákonem“

2.2 Životní úroveň a kvalita života seniorů v České republice

Sak s Kolesárovou (2012) považují současnou generaci seniorů za historicky nejlépe zabezpečenou. Dokonce hovoří o stavu, kdy se současní senioři mají lépe než senioři v minulých letech a lépe než se budou mít senioři v letech nedujících. Tento stav připisují vyřešené bytové situaci, důchodům a jistotám zdravotního systému, který je v našich podmínkách zabezpečen.

Veškeré tyto záležitosti jsou důsledkem vysoké míry sociální solidarity a naplňování principů přerozdělování v naší společnosti. Novotný a Francová (2008, s. 46) charakterizují princip sociální solidarity jako „*rozdělování životních podmínek a prostředků jedince a sociálních skupin (zejména rodin) v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti*“.

Jak také zmiňují Novotný a Francová (2008, s. 46) již T. G. Masaryk řekl „*solidarita je etickým příkazem, neboť člověk je dlužníkem společnosti a zříká-li se svých práv, privilegií, ve shodě s ideou solidarity, je to jen splácení dluhu za prospěch, který skýtá společnost jednotlivci, rovněž jako dluh generacím minulým, jejichž statky nakupené pílí jsou mu k dispozici, a povinností všech lidí je solidárně pracovat na rozhojnění tohoto bohatství*“.

Životní úroveň seniorů v České republice můžeme najít definovanou v různých publikacích a v různé literatuře podle oboru, odvětví a pohledu, ze kterého se na tuto problematiku chceme dívat.

Kovářová (2016) definuje například životní úroveň jako ekonomickou kategorii, která je charakterizována mírou uspokojení materiálních i nemateriálních potřeb jedince a skupiny prostřednictvím zboží a služeb. Dále upozorňuje na nedostatky v legislativě České republiky, kdy nenalezneme tento pojem vymezený, ale některé zákony se o něj opírají.

Dalším možným pohledem na životní úroveň je ekonomické hledisko z pohledu Simona. Podle Simona (2012) je možné chápat životní úroveň jako „*stupeň uspokojování lidských potřeb a úroveň podmínek, za kterých jsou tyto potřeby uspokojovány*“ a zahrnuje do ní následující oblasti:

- „*objem (množství) veřejných statků a služeb sloužících obyvatelstvu (objem obchodů)*“
- *objem nakoupených statků a služeb obyvatelstvem*
- *úroveň ostatních pracovních a mimopracovních podmínek*“

Tyto oblasti jsou podle Simona (2012) charakterizované ukazateli jako jsou hrubý domácí produkt a reálná mzda.

Simon (2012) dále popisuje hrubý domácí produkt jako „*množství statků a služeb, které se vytvořilo v národním hospodářství za určité období*“. Tento pojem dále popisuje Samuelson (2010, s. 408-409) jako „*tržní hodnotu všech finálních statků a služeb, které se v dané zemi vyprodukuje v průběhu jednoho roku*“. Simon (2012) také popisuje pojem hrubé reálné mzdy tak, že hrubá mzda „*vyjadřuje kupní sílu mzdy (množství statků a služeb, které lze za příslušnou reálnou mzdu koupit*“.

Kvalitu života Křivohlavý (2004) rozděluje z pohledu statického a dynamického pojetí a z pohledu deskriptivního a preskriptivního pojetí.

Jako základy u statického a dynamického pojetí Křivohlavý (2004) rozvádí kvalitu života v souvislosti s jeho vývojem a různými potřebami jedince v jednotlivých stádiích života. Pro popis deskriptivního a preskriptivního pojetí uvádí přirovnání k přírodovědci, který zkoumá labuť v dané lokalitě. Nejčastěji se v tomto pohledu objevují podle Křivohlavého (2004, s. 10) otázky typu „*jaké to bylo nebo momentálně je*“ nebo „*jaké by to mělo být*“. Popisuje toto pojetí jako snahu o to zjistit cíle jedinců a najít cestu k jejich dosažení. Dalším autorem zabývajícím se kvalitou života je Hartl (2004, s. 121) který o ní hovoří jako o „*vyjádření pocitu životního štěstí; ke znakům patří soběstačnost, pohyblivost, míra seberealizace a duševní harmonie.* „

V souvislosti s touto definicí kvality života souhlasí výrok Saka a Kolesárové (2012) uvedený v úvodu této kapitoly, že senioři se v dnešní době mají lépe, než se měli a kdy budou mít.

2.3 *Legislativní zakotvení*

V této kapitole bude uvedeno několik základních právních předpisů týkajících se dluhové problematiky seniorů. O tyto předpisy se bude dále opírat výzkum při hledání východisek z předlužení. V každé kapitole budou vyjmenována příslušná ustanovení a jejich stručná charakteristika vtahující se k dané problematice.

2.3.1 *Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění*

Uvedený právní předpis upravuje v §4 druhy důchodů a jejich výši. Stanovuje, jaké důchody jsou vypláceny z důchodového pojištění a z čeho je důchod složen a vypočítán. V dalších ustanoveních (§5 -7) vymezuje a jmenovitě určuje, kdo je účasten na důchodovém pojištění. Dále vymezuje osoby, na které se důchodové pojištění nevztahuje a do kdy je zaměstnanec, zaměstnavatel nebo OSVČ povinen být účastněn na důchodovém pojištění. V §15-19a zákon definuje výpočtový základ. V tomto případě můžeme hovořit o jednom z nejdůležitějších ustanovení pro seniory a budoucí starobní či předčasné důchodce. Zákon zde jasně definuje, za jakých podmínek vzniká nárok na starobní důchod a jak dospějeme k výpočtu částky náležící pojištěnci.

Dále je v této části zákona uvedeno, co je považováno za vyloučenou dobu, náhradní dobu a jaké částky se započítávají jako rozhodný příjem. §28-32 Starobní důchod – podmínky nároku na starobní důchod.

V § 28 – 32 se dostáváme k ustanovení, která se přímo týkají oblasti starobního důchodu. Jedná se o definici důchodového věku, stanovení základní výše výměry starobního důchodu, která činí 2 440,-Kč. Kromě zmiňovaných údajů je v této části zákona zakotvena také složka pro výpočet předčasného starobního důchodu a procentní sazba, se kterou se při této události počítá. §49-50 Podmínky nároku na vdovský vdovecký důchod. Jak vyplývá již z názvu, v této oblasti zákona nalezneme vyjmenované za jakých podmínek a v jaké výši dochází k vyplácení vdovského a vdoveckého důchodu.

2.3.2 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Za podstatné lze v případě tohoto právního předpisu považovat pro problematiku rozvíjenou v této práci následující ustanovení §915-919 týkající se vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi a předky a potomky. Dále zde nalezneme § týkající se převodu vlastnického práva jak movitých, tak nemovitých věcí (§1099-1114) a další ustanovení týkající se nabytí vlastnického práva od neoprávněného, nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci.

Další oblastí, kterou můžeme nalézt v tomto právním předpisu popsanou je problematika zastavení majetku (§1312-1389). V této široké oblasti nalezneme dlužník veškeré informace týkající se zástavy majetku, jeho povinností a možností jak s takovouto situací nakládat.

2.3.3 Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád

Celý tento právní předpis nás provádí jednáním před občanskými soudy a jasně definuje celý jeho postup. Nalezneme zde možnosti jak se bránit, jak postupovat a co čeká osobu, která se dostane do potíží a je vystavena soudnímu jednání.

V úvodní části v předpisu (§7-58) může dlužník nalézt vymezenou příslušnost soudů, podmínky za jakých má osoba nárok na zástupce u soudního jednání a v neposlední řadě důležitou součástí těchto ustanovení je doručování a lhůty, které se k němu vztahují. Právní předpis jasně vymezuje způsoby doručení a dobu, po které dochází k tzv. fikci doručení.

V dalších ustanoveních tohoto právního předpisu nalezneme kromě jiného vymezenou problematiku řízení - zahájení řízení, náklady řízení a kdo je hradí, rozhodnutí a v neposlední řadě řádné a mimořádné opravné prostředky, kterými se lze bránit proti rozhodnutí soudu.

Konkrétně v § 201-243g nalezneme podrobný popis, jak lze postupovat v případech opravných prostředků a jaké mají jednotlivé kroky náležitosti. Následují ustanovení §276 a dále týkající se srážek ze mzdy, je zde jasně vymezeno v jaké míře a v jakém pořadí jsou srážky prováděny, které pohledávky jsou upřednostňovány před ostatními.

2.3.4 Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

Tento právní předpis se, jak již z názvu vyplývá, zabývá problematikou exekuce majetku a všech s ní souvisejících náležitostí. Nalezneme zde jasné vymezení pojmů exekutor, exekuce, exekuční řízení.

Důležité jsou ustanovení týkající se provádění exekuce a hlavně nároku exekutora na odměnu za provedenou exekuci majetku. V § 125 nalezneme, mimo jiné, informace spojené s evidencí exekucí jednotlivých povinných. Tyto evidence jsou veřejné a lonž dalším subjektům jako ochrana před dlužníky a neplatiči.

2.3.5 Zákon č. 500/2004 Sb. správní řád

Správním řádem se řídí veškerá činnost správních orgánů a stanovuje postup při správním řízení. Jasně nalezneme v tomto právním předpise definované pojmy, jako jsou místní a věcná příslušnost jednotlivých správních orgánů, podmínky vedení spisu o jednání, jazyku v jakém se jednání vede a veškeré další podstatné náležitosti správního jednání. Podobně jako v právním předpise č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů i v tomto zákoně nalezneme ustanovení zabývající se vymezením veškeré lhůty, podmínky řízení, náležitosti rozhodnutí a postup při podávání opravných prostředků, v tomto případě v souvislosti se správním řízením.

Dále je zde uvedena ochrana dotčených osob před nečinností správních orgánů a v neposlední řadě problematika exekuce a jejího plnění v případě peněžitého a nepeněžitého plnění. V ustanoveních § 103-129 je vymezena celá problematika týkající se exekuce a povinný by z tohoto zákona mohl obdržet velmi podstatné informace týkající se jeho nastalé situace, které mnohdy z různých důvodů nezná.

2.4 Problematika předlužení

Nejpřesnější definici pojmu předlužení získáme ze zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, který je od roku 2008 nahrazen zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Zákon č. 328/1991 v §1 odst. 3 hovoří o předlužení jako stavu kdy „osoba má více věřitelů a jestliže její splatné závazky jsou vyšší než její majetek; do ocenění dlužníkovy majetku se zahrne i očekávaný výnos z pokračující podnikatelské činnosti, lze-li příjem převyšující náklady při pokračování podnikatelské činnosti důvodně předpokládat.“

V novém zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení se definování pojmu předlužení objevuje až v §3 odst. 3 ve znění „O předlužení jde tehdy, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Při stanovení hodnoty dlužníkovy majetku se přihlíží také k další správě jeho majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo v provozu podniku pokračovat.“

Bejaković (2016) v souvislosti s předlužením upozorňuje hlavně na následky osobního předlužení, mezi které lze zařadit také sociální vyloučení. Dále předlužení a sociální vyloučení spojuje s neúčastí na trhu práce a vzdělávání, nebo také zranitelností vůči chudobě a sociální izolací. Tyto projevy jsou, jak zmiňuje Bejaković (2016) kromě mnoha jiných problémů spojených s předlužením.

Předlužení je následkem dlouhodobého podstupování rizika, života s dluhy. Podle Fishera (2016) jsou obecně k tomuto riziku náchylnější ženy, které mají sklon následky těchto rizik podceňovat.

Syrovátková et al. (2008) v souvislosti s touto problematikou také upozorňují na případné následky pro dlužníky v případě, že své dluhy nebudou řádně splácet. Mezi tyto následky jsou podle nich řazeny ztráta bydlení, zabavení dlužníkovy majetku, exekuční srážky peněz z dlužníkovy účtu, srážení dlužné částky dlužníkovy ze mzdy a v neposlední řadě srážení dluhu z vyplácených sociálních dávek či důchodu.

2.5 *Prevence zadlužení seniorů*

Hartl (2004, s. 198) vysvětluje pojem prevence jako „*předcházení nežádoucím jevům, nehodám, úrazům, nemocem*“ a rozděluje ji na „*primární, sekundární, terciární a sociální*“. V souvislosti s prevencí je vhodné zmínit také preventivní funkci sociální politiky, kterou Novotný a Francová (2008, s. 65) popisují jako „*snahu předcházet negativní důsledkům vzniklých sociálních situací*“. Cílem této funkce je podle nich dosáhnout eliminace nežádoucích sociálních situací nebo alespoň jejich omezení.

Podle Jedličky (2013) je finanční gramotnost tou neúčinnější obranou a ochranou proti zadlužování. Dále uvádí jako velké nebezpečí pro seniory, před kterým se musí bránit tzv. „šmejdy“. Zajímavým faktem je dle Jedličky také to, že v roce 2013 se exekuce na důchodu týkaly celkem 67 614 seniorů v České republice. Tento počet je velmi znepokojující.

Fava et al. (2017) upozorňují ve své práci na souvislost mezi psychosociálním rozpoložením jedince a jeho zdravotním stavem. Je více než jasné, že hlavně senioři (a malé děti) jsou na tyto jevy mnohem náchylnější a proto je třeba se v rámci prevence zaměřit i na tuto oblast. Určitá pravidla, podle kterých se dá řídit a předejít tak předlužení nalezneme například v Jak na dluhy nejen pro seniory (2014). Jak jeden z nástrojů uvádí Jak na dluhy (2014, s. 8) tabulku příjmu a výdajů viz příloha č. 1., „*do tabulky si vyplníte si své příjmy a výdaje podle současného stavu, případně i s odhadem výhledu stavu za rok, pokud víte, že se za rok Vaše příjmová či výdajová situace oproti současnosti zásadněji změní.*“

Další věcí, na kterou si musí hlavně senioři podle Jak na dluhy (2014, s. 17, 19) dát pozor jsou tzv. „*základní ve smlouvách a předváděcí akce*“. Hájková (2009) doporučuje smlouvy řádně prostudovat, uvádí, že podle České obchodní inspekce nemá až polovina smluv nebankovních věřitelů náležitosti dle zákona. Dále Hájková (2009) upozorňuje na výši tzv. RPSN. Podle Pololánika (2016) je RPSN „*Roční procentní sazba nákladů představuje základní ukazatel ceny úvěru. Zahrnuje v sobě úrokovou sazbu i bankovní poplatky. Díky RPSN se může spotřebitel lépe orientovat v široké nabídce úvěrů a půjček u různých finančních institucí.*“

Jak bylo zmiňováno výše, kromě smluv a jejich náležitostí, jsou dalším rizikem pro seniory tzv. „šmejdi“. Česká obchodní inspekce podle Dlouhé (2014) se snaží akce těmito skupinami kontrolovat, ovšem jak zmiňuje tato „šmejdi“ jsou velmi vynalézaví. Popisuje postupy, jako jsou třeba nazývání takových akcí jako degustace či různé ochutnávkové prodeje, na konec se účastník ocitne na klasické prodejní akci. Toto jednání jim často prochází podle Dlouhé (2014) díky mezeře v legislativě. A jak uvádí například Šnajdr (2017) největší riziko pro seniory je právě v jejich důvěřivosti, osamělosti a bezbrannosti.

Problematiku „šmejdů“ a její prevenci asi nejlépe shrnuje Jak na dluhy (2014), který uvádí jednoduchou radu: „nezúčastňovat se žádných předváděcích akcí“. Dále Jak na dluhy (2014, s. 19) doporučuje dodržet následující pravidla, pokud už se na nějaké takové akci ocitnete:

- *„Mějte s sebou někoho jako doprovod/svědka/brzdíče Vašeho nákupního rozhodování.*
- *Nenechte se oddělit od hlavní skupiny (nechat se zatáhnout někam mimo hlavní sál), kde budete sám a budete vystaven nátlaku bez pomoci.*
- *Pokud už se tak stane, nepodepisujte nic, čemu nerozumíte. V krajním případě Vám prodejci nebudou chtít vrátit občanský průkaz, ale bez něho můžete být živi a další den tuto skutečnost nahlásíte na policii.“*

[Jak na dluhy nejen pro seniory, 2014]

3 Cíle a výzkumné otázky

3.1 Cíle práce

Cílem práce je zjištění nejčastějších příčin zadlužování seniorů a ověření stanovených hypotéz. Dalším cílem je přiblížení právní úpravy dluhové problematiky a nastínění různých východisek podle získaných informací. Výzkum byl prováděn na souboru 27 respondentů z okresu Mělník, kteří se ocitli jak v insolvenci, tak v exekuci v důsledku svých dluhů.

3.2 Výzkumné otázky

V1 : Dostávají se senioři s rodinou a vysokoškolským vzděláním do dluhové situace méně často, než senioři, kteří rodinu nemají a mají základní či středoškolské vzdělání?

V2 : Týká se dluhová situace častěji žen než mužů?

V3 : Jaké jsou nejčastější příčiny vzniku dluhové situace u seniorů?

4 Metodika

Teoretická část bakalářské práce byla psána formou sběru a analýzy relevantních dokumentů.

K získání dat do své práce jsem použila sekundární analýzu obsahu získaných dat. Jako formu dotazování jsem pro svůj výzkum použila polostrukturovaný rozhovor, který je považován za nejběžnější metodu dotazování. Hartl (2004, s. 187) jej charakterizuje jako „*polostandardizovaný, polootevřený; tazateli je předepsán sled otázek, jejich tematické zaměření, s možností přecházet i do rozhovoru volného*“ Kromě této metody jsem při práci s komunikačními partnery využívala dále prvky neformálního rozhovoru, a v neposlední řadě sběru dat z dokumentů.

Vzhledem k tématu a jeho choulostivosti jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum, který je sice časově náročnější, ale dá se tímto způsobem velmi pružně reagovat na podmínky okolí, alespoň takto to uvádí Hendl (2008).

Miovský (2006) dodává, že ani při kvalitativním výzkumu nesmíme zapomínat na etiku a etická práva komunikačních partnerů, kteří se do výzkumu zapojili.

Právě z tohoto důvodu jsem ve výzkumu u všech zachovala anonymitu a zveřejňuji pouze nespecifické údaje jako: Iniciály, věk, vzdělání, tedy údaje, které plně dodržují právě Miovským zmiňovaná etická pravidla.

Svémi dotazy jsem se komunikační partnery snažila vést k zamyšlení se nad jejich životní situací a uvědomění si své vlastní situace. Zajímala jsem se o historii jejich stavu, jak se do této situace dostaly a požádala je o jakousi sebereflexi. Výzkumný vzorek je tedy složen z 27 seniorů ve věku 60-65 let, různého vzdělání a s probíhající nebo již vyřešenou dluhovou situací.

4.1 Charakteristika použité metodiky

4.1.1 Analýza dokumentů

Hendl (2008) zařazuje analýzu dat, jak ke kvalitativnímu, tak kvantitativnímu výzkumu a srovnává ji s analýzou rozhovorů. Hartl (2004) ji dále popisuje také jako určitý rozbor. Pokud se jedná o obsahovou analýzu, tu Hartl (2004, s. 162) popisuje jako „*soubor metod určených ke stanovení a porovnání různých obsahových prvků z textů, proslovů, projevů včetně neverbálních; porovnávají se témata, myšlenky, vyjádřené názory, klíčová slova a naznačené emoce.*“

4.1.2 Kvalitativní výzkum

Hendl (2008) uvádí fakt, že někteří vidí kvalitativní výzkum pouze jako doplněk kvantitativního výzkumu, jiní jako opak. Faktem, ale zůstává, že kvalitativní výzkum si podle Hendla (2008, s. 47) získal rovnocenné postavení mezi ostatními výzkumy. Hendl (2008) také uvádí, že typické pro kvalitativní výzkum je určení si výzkumných otázek a jejich postupná modifikace během průběhu samotného výzkumu na jiné výzkumné otázky nebo různé hypotézy. Hartl (2004, s. 122) popisuje kvalitativní výzkum jako „*postpozitivistický, naturalistický; zdrojem dat jsou přirozená prostředí, jako je rodina, školní třída, pracovní skupina a důraz se klade na výklad zkoumaných jevů očima účastníků nebo pozorovatelů; výsledkem je podrobný, idiografický popis jednotlivých případů*“.

4.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumným souborem pro tuto práci je 27 seniorů ve věku 60-65 z okresu Mělník. Jedná se o seniory, muže i ženy, kteří se v minulosti potýkali nebo stále potýkají s dluhovou problematikou. Jiná zásadní kritéria pro výběr nebyla stanovena, pouze věk a bydliště. Při výzkumu jsem se zaměřila na stav, kvůli kterému se do dluhové situace dostali, následně mne zajímalo, jak se odvíjela jejich další sociální situace, nebo jak dluhovou problematiku řeší nyní. Jedná se o jednu klientku Úřadu práce České republiky a další komunikační partnery jsem si již kontaktovala díky fungující propojenosti osob s podobným osudem. Vzhledem k často se opakujícím odpovědím na podstatné otázky pro daný výzkum jsem zvolila tento poměrně malý počet komunikačních partnerů. Další kontakty již nebylo zapotřebí, vzhledem ke splnění

podmínky opakujících se odpovědí a také z důvodu přísnosti legislativy v České republice jsem výzkum tedy ukončila na čísle 27 osob.

5 Výsledky

5.1 Výzkumná otázka č. 1

Dostávají se senioři s rodinou a vysokoškolským vzděláním do dluhové situace méně často, než senioři, kteří rodinu nemají a mají základní či středoškolské vzdělání?

Na tuto otázku výzkum přinesl následující odpověď:

Do dluhové problematiky se nejčastěji podle mého výzkumu dostali senioři bez partnerů s vyšším než základním vzděláním. Nejčastěji se jednalo o střední odborné bez maturity nebo střední s maturitou.

5.2 Výzkumná otázka č. 2

Týká se dluhová situace častěji žen než mužů?

Podle výzkumu jsem zjistila:

S nepatrným rozdílem se v mnou provedeném výzkumu objevovali častěji muži než ženy.

5.3 Výzkumná otázka č. 3

Jaké jsou nejčastější příčiny vzniku dluhové situace u seniorů?

Z výzkumu vyplynulo, že nejčastěji se vyskytovalo zadlužení z důvodů finančních, tedy předchozí neuhrazené faktury, či pohledávky a následného narůstání penále a pokut. Rodinné důvody byly jako druhé nejčastější, ve výzkumu se objevili také senioři zadlužení ze zdravotních důvodů.

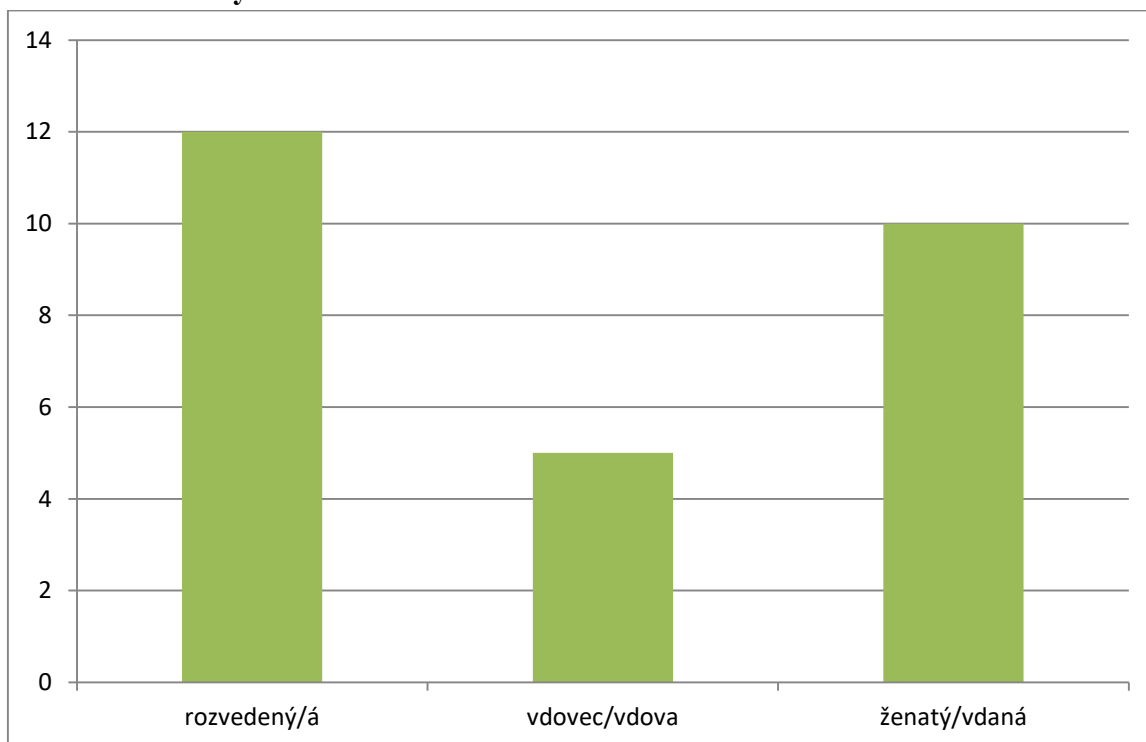
5.4 Grafická a tabulková znázornění

Tabulka č. 1 Souhrnné znázornění

č.	iniciály.	pohlaví		věk	dosažené vzdělání				rodinná situace			důvody zadlužení		
		Ž	M		ZŠ	SOU	SŠ	VŠ	ženatý/vdaná	rozvedený/rozvedená	vdova/vdovec	rodina	zdravotní	neuhrazené faktury
1	L.N	1		60			1			1		1		
2	V.F		1	62		1			1				1	
3	V.D		1	63			1		1				1	
4	J.L	1		60			1				1	1		
5	J.S	1		61		1				1		1		
6	M.S		1	62			1			1				1
7	M.D		1	64		1				1				1
8	Z.V		1	65	1				1					1
9	Š.Š	1		62	1				1					1
10	F.J		1	60	1				1			1		1
11	J.M		1	63	1					1		1		
12	H.M	1		64		1				1			1	
13	P.H	1		65		1				1				1
14	H.L	1		62			1				1		1	
15	B.B		1	61		1				1			1	
16	Z.L		1	65			1			1		1		
17	E.R		1	64	1						1	1		
18	Ž.E		1	60				1			1	1		
19	U.I		1	62			1				1			1
20	J.D	1		63		1				1				1
21	P.K	1		61				1		1				1
22	I.P	1		65				1		1			1	
23	D.A	1		62	1				1				1	
24	L.O	1		63	1				1			1		
25	J.N		1	63		1			1			1		
26	E.H		1	60	1				1					1
27	A.E	1		61			1		1					1
su ma		1 3	1 4		8	8	8	3	10	12	5	10	7	11

[zdroj: vlastní výzkum]

Graf č. 1 Rodinný stav

[zdroj: vlastní výzkum]

Z uvedeného znázornění vyplývá, že senioři s partnery a vyšším vzděláním se zadlužují méně často než senioři bez partnera a bez vzdělání. V tabulce č. 1 se souhrnným znázorněním a také v grafu č. 1 je jasně patrné, že senioři, kteří ovdověli (5) nebo senioři, kteří jsou rozvedení (12) se v dluhové situaci objevili častěji, než senioři, kteří mají partnera (10).

Zajímavé je ovšem zjištění, že senioři s partnery jsou v dluhové problematice v porovnání s ovdověnými seniory častěji (10/5). Domnívám se, že toto může být způsobeno již vyřešenou finanční situací po úmrtí jednoho z partnerů, právě díky pozůstalosti či partnerovým úsporám.

Tabulka č. 2 Vzdelanost seniorů

č.	iniciály	dosažené vzdělání			
		ZŠ	SOU	SŠ	VŠ
1	L.N			1	
2	V.F		1		
3	V.D			1	
4	J.L			1	
5	J.S		1		
6	M.S			1	
7	M.D		1		
8	Z.V	1			
9	Š.Š	1			
10	F.J	1			
11	J.M	1			
12	H.M		1		
13	P.H		1		
14	H.L			1	
15	B.B		1		
16	Z.L			1	
17	E.R	1			
18	Ž.E				1
19	U.I			1	
20	J.D		1		
21	P.K				1
22	I.P				1
23	D.A	1			
24	L.O	1			
25	J.N		1		
26	E.H	1			
27	A.E			1	
celkem		8	8	8	3

[zdroj: vlastní výzkum]

K odpovědi na otázku týkající se souvislosti vzdělání a zadlužení u seniorů je určena tabulka č. 2 a pro lepší orientaci, také graf č. 2. Z těchto znázornění je patrný trend vyššího vzdělání u zadlužených seniorů. U základního vzdělání (8) se jednalo o stejný počet, jako u vyučených (8), nebo u středoškolsky vzdělaných seniorů (8). Oproti tomu vysokoškolsky vzdělaných seniorů byl jen zlomek (3), ale vzhledem k malému výzkumnému souboru se i u tohoto počtu jedná celkem o zhruba 11% z dotazovaných. Dalším faktem patrným z výzkumu je zjištění, že ženy měly obecně vyšší vzdělání než muži. U žen se jednalo pouze o 3 ženy se základním vzděláním, kdežto mužů se základním vzděláním bylo 5.

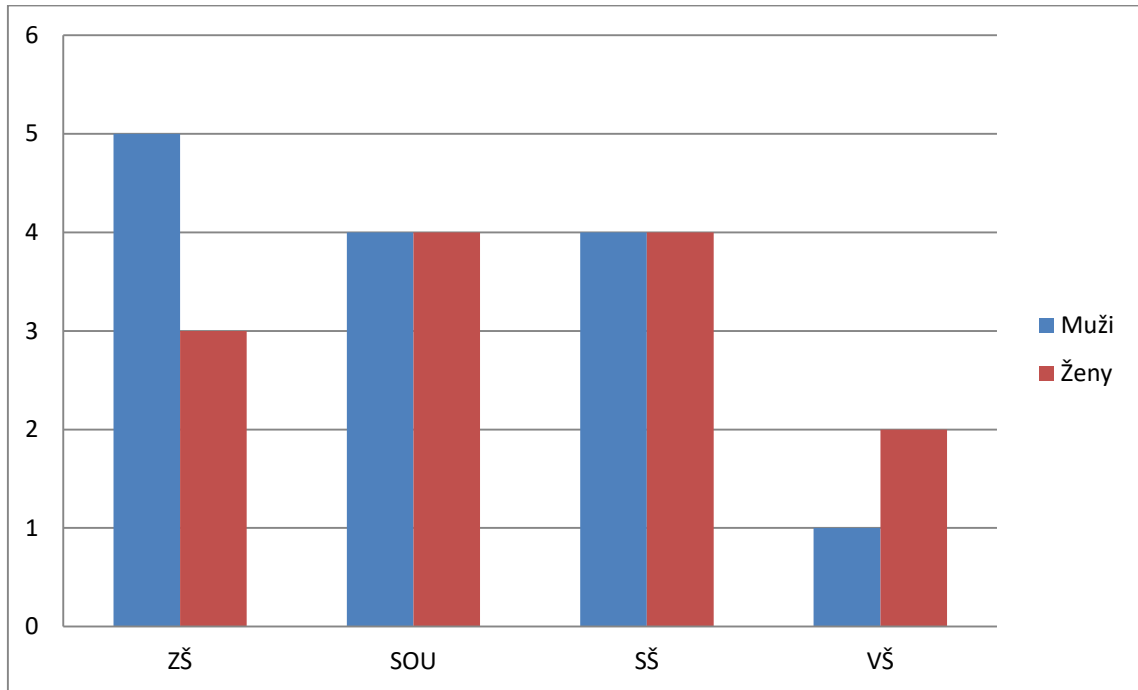
Tento jev může být způsoben například odchodem mužů na vojnu, či nemožností studovat v době dospívání. S vysokoškolským vzděláním se do výzkumu dostal pouze 1 muž, ženy měly nejčastěji maturitní obor nebo učební obor a 2 ženy dosáhly vysokoškolského vzdělání.

Právě vzdělání může být jedním z důvodů nastalé dluhové situace, kdy senioři s nižším vzděláním (základní, učební obor) nemají dostatečné ekonomické znalosti a nejsou schopni odhalit rizika, která jim hrozí.

Tento jev je vzhledem ke stárnoucí společnosti velmi znepokojující, jelikož mnoho dnešních seniorů ve vysokém věku má děti již v seniorském věku a tudíž nemají nikoho, kdo by jim poskytl potřebné informace, či ochranu. Pozitivní na současném stavu je, že velká část mladých lidí (budoucích seniorů) studuje střední a vysoké školy, a je tedy předpoklad snížení počtu zadlužení budoucích seniorů.

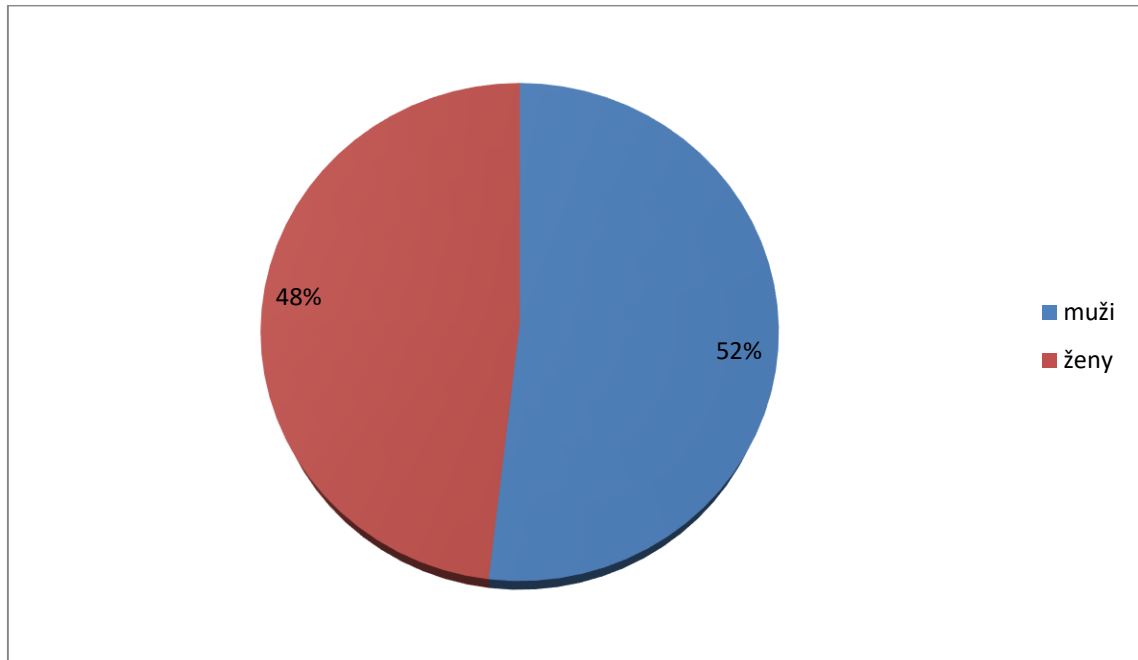
V této souvislosti bych pro ukázkou ráda zmínila jeden konkrétní případ, kdy se právě vysokoškolsky vzdělaná žena zadlužila na předváděcí akci, jelikož jak sama tvrdí „podlehla šmejdům“. Tento případ považuji za důkaz, že ani vysokoškolské vzdělání seniory neochrání od nechtěných dluhů a nezaručuje jejich ochranu.

Graf č. 2 Vzdelanost seniorů

[zdroj: vlastní výzkum]

Graf č. 3 Genderové rozložení

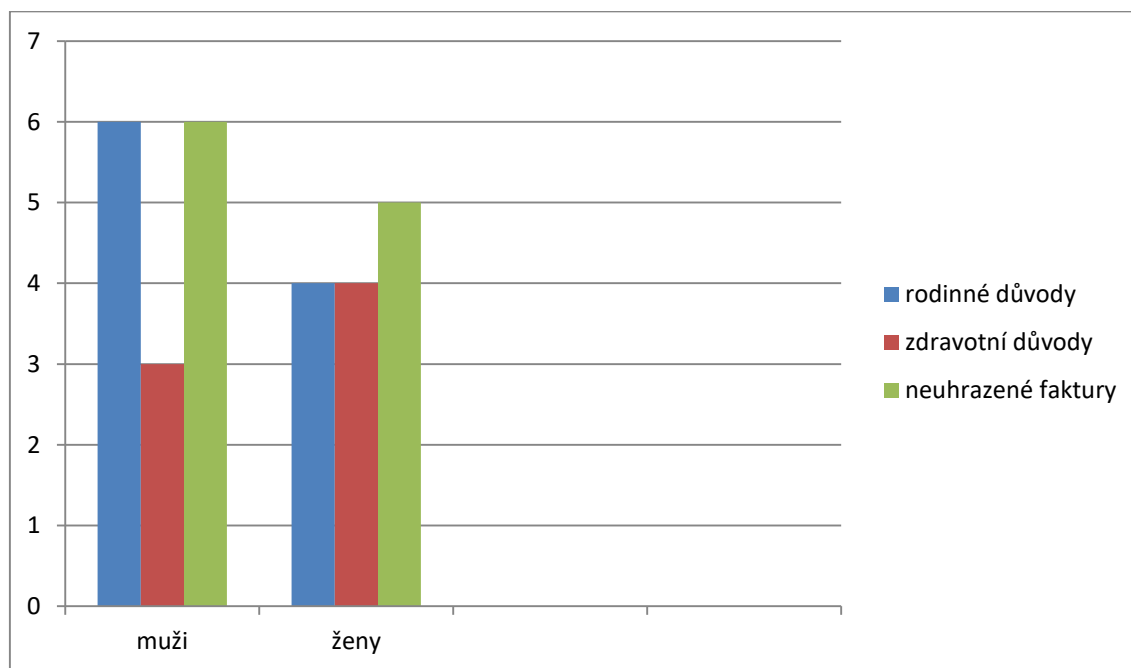

[zdroj: vlastní výzkum]

Grafické znázornění graf č. 3 přináší odpověď na otázku č. 2 – zda se do dluhové problematiky častěji dostanou ženy než muži. Dle výsledků mého výzkumu je patrný větší počet mužů než žen. Jedná se sice o malý rozdíl, ale přesto je mužů (14) více než žen (13). Jedním z faktorů, který toto způsobuje, může být například předčasné úmrtí partnera.

Co se důvodu zadlužení týká, tím jsem se zabývala ve výzkumné otázce č. 3. K této problematice se kromě tabulky č. 1 vztahuje také graf č. 4 a tabulka č. 3, ve které je vyjmuta právě problematika důvodu zadlužení ze souhrnné tabulky č. 1. Z tabulek a grafů týkajících se nejčastějšího důvodu zadlužení seniorů můžeme dostat data týkající se četnosti rodinných důvodů, zdravotních důvodů a dluhy z důvodu pozdě uhrazených nebo neuhrazených faktur.

Graf č. 4 Příčina zadlužení

[zdroj: vlastní výzkum]

V otázce č. 3 se zabývám problematikou nejčastějšího důvodu zadlužení seniorů. Z výzkumu vyplývá, že nejčastější příčinnou zadlužení seniorů jsou neuhrazené faktury (11) následované velmi těsně rodinnými důvody (10) a na posledním místě skončily důvody zdravotní (7). Při podrobnější analýze jsem zjistila, že u žen převládaly neuhrazené faktury (5) a u mužů neuhrazené faktury byly na rovno s rodinnými důvody (6), zatím co zdravotní důvody u mužů jako důvod zadlužení se vyskytují spíše ojediněle (3).

Pod pojmem rodinné důvody se skrývají dluhy pramenící z půjčky pro rodinu, zadlužení se kvůli členům rodiny, případně dluhy spojené s rekonstrukcí domu. Zdravotní důvody zahrnují dluhy spojené s pobytem v nemocničních zařízeních, úrazy, dlouhodobou pracovní neschopností z důvodu úrazu, nebo nutnosti úhrad za různé sociální služby. V kategorii neuhrazené faktury jsou zahrnuty dluhy způsobené právě neuhrazením služeb poskytovaných třetími stranami (telekomunikace, inkaso, elektřina), ale také do této kategorie spadají dobírky, balíky a jiné zásilky zasílané za úhradu.

Tabulka č. 3 Příčina zadlužení

č.	iniciály	důvody zadlužení		
		rodina	zdravotní	neuhrazené faktury
1	L.N	1		
2	V.F		1	
3	V.D		1	
4	J.L	1		
5	J.S	1		
6	M.S			1
7	M.D			1
8	Z.V			1
9	Š.Š			1
10	F.J	1		1
11	J.M	1		
12	H.M		1	
13	P.H			1
14	H.L		1	
15	B.B		1	
16	Z.L	1		
17	E.R	1		
18	Ž.E	1		
19	U.I			1
20	J.D			1
21	P.K			1
22	I.P		1	
23	D.A		1	
24	L.O	1		
25	J.N	1		
26	E.H			1
27	A.E			1
celkem		10	7	11

[zdroj: vlastní výzkum]

Také pro tento případ otázka č. 3 zabývající se příčinou zadluženosti, bych ráda uvedla jeden příklad, kdy se jeden senior z výzkumu ještě v době před odchodem do starobního důchodu prioritně zadlužil kvůli své rodině. Jednalo se o úvěr na dovolenou, který čerpal v době, kdy měl stálé zaměstnání. Toto zaměstnání však nedlouho poté musel opustit a dostal se do platební neschopnosti, kterou řešil dalšími půjčkami, až následně byl nucen podat návrh na povolení oddlužení.

Tento případ mne velmi znepokojil, člověk, který chtěl potěšit rodinu, se následně dostane do situace, kdy se ocitne bez prostředků pro chvilkové potěšení z dovolené.

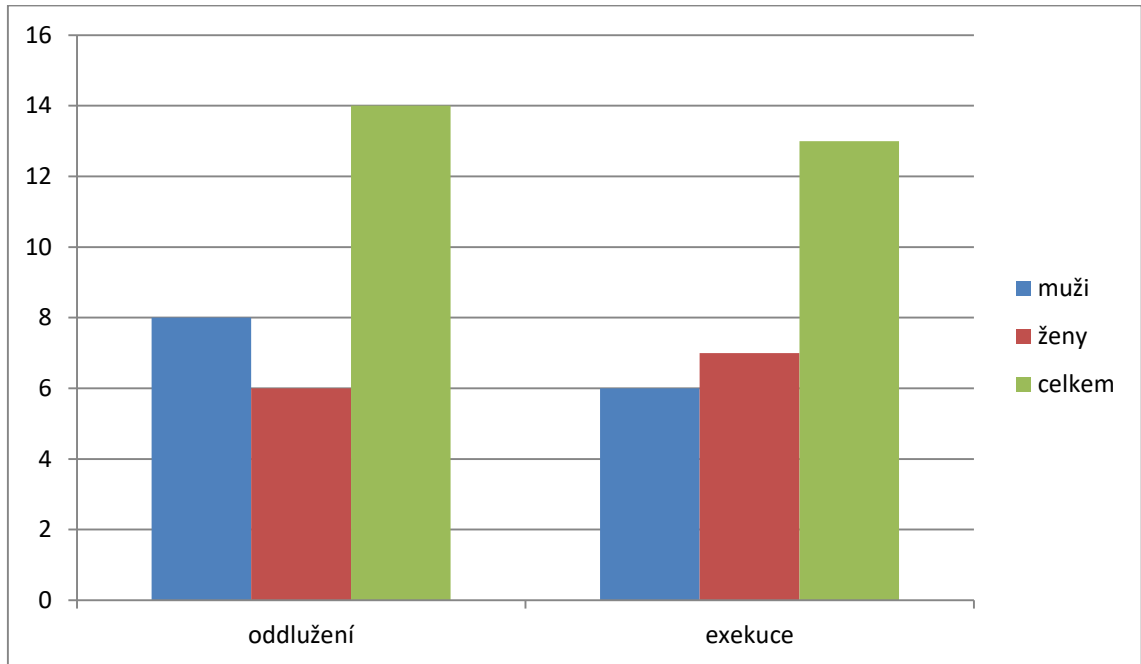
Situace, jako je tato, se často objevuje právě před Vánocemi nebo, jako v tomto případě, před letní dovolenou a stejně jako tento senior i velké množství daleko mladších lidí si neuvědomuje následky, jaké může toto jejich jednání mít pro ně a celou jejich rodinu.

Tabulka č. 4 Následky a řešení dluhové situace

č.	iniciály	pohlaví		věk	řešení dluhové situace		důsledky dluhové situace		
		žena	muž		oddlužení	exekuce	soc. služby	rodina	žádné
1	L.N	1		60	1			1	
2	V.F		1	62		1			1
3	V.D		1	63	1			1	
4	J.L	1		60	1			1	
5	J.S	1		61	1		1		
6	M.S		1	62	1		1		
7	M.D		1	64		1			1
8	Z.V		1	65		1			1
9	Š.Š	1		62		1			1
10	F.J		1	60	1			1	
11	J.M		1	63		1		1	
12	H.M	1		64		1		1	
13	P.H	1		65		1	1		
14	H.L	1		62	1			1	
15	B.B		1	61	1			1	
16	Z.L		1	65		1	1		
17	E.R		1	64	1		1		
18	Ž.E		1	60	1				1
19	U.I		1	62		1			1
20	J.D	1		63		1			1
21	P.K	1		61	1			1	
22	I.P	1		65	1			1	
23	D.A	1		62		1	1		
24	L.O	1		63		1			1
25	J.N		1	63	1		1		
26	E.H		1	60	1			1	
27	A.E	1		61		1		1	
celkem		13	14		14	13	7	12	8

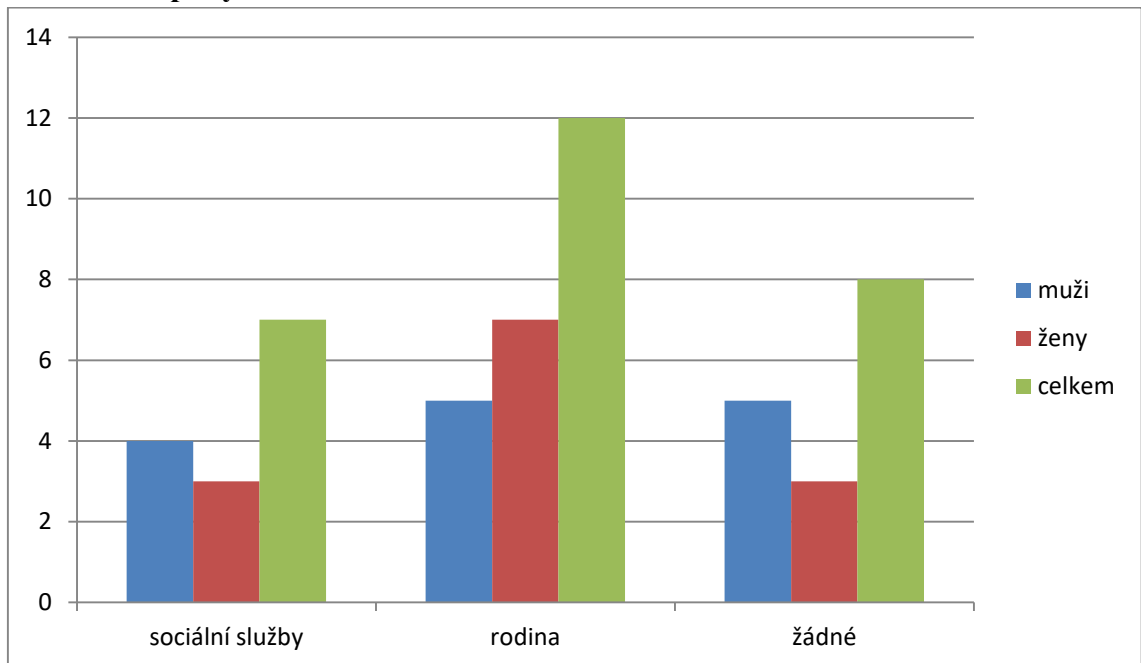
[zdroj: vlastní výzkum]

Graf č. 5 Způsob řešení dluhové situace

[zdroj: vlastní výzkum]

Graf č. 6 Dopady na život seniorů

[zdroj: vlastní výzkum]

Grafické znázornění v tabulce č. 4 a grafu č. 5 a 6 odráží výsledky výzkumu v části dopadů na samotný život seniorů. Jedná se o způsob vyřešení jejich situace a to, jak se jejich životy ubíraly dále. Z výzkumu vyplynulo, že převládá mezi seniory souhrnně oddlužení (14) nad exekucí (13, avšak v užším rozboru jsem zjistila, že ženy e častěji dostávají do exekucí (7) a muži žádají o oddlužení (8).

V otázce dopadů na životy seniorů bylo pod kategorií sociální služby zařazeno následné využívání sociálních zařízení, jako jsou pečovatelské služby, domovy pro seniory nebo jiné formy pomoci sociálních pracovníků například z toho důvodu, že přišel o majetek či nemovitost. Pod skupinu rodina jsou zařazeni senioři, kterým pomohla rodina dostat se z dluhové problematiky, případně se o ně rodina stará. Poslední kategorie důsledků – žádné je pro seniory, pro které neměla jejich dluhová situace žádné vážnější následky mimo toho následku, že splácí nebo spláceli svůj dluh.

Pokud se tedy vrátím k rozboru výsledků získaných výzkumem, zjistím, že nejčastěji se o seniora stará rodina (12), dalším v pořadí je stav kdy pro seniora jeho dluhy neměly žádné vážné důsledky (8) a nejméně častou variantou je stav kdy se senior v důsledku dluhů musel obrátit na sociální služby (7).

Při detailním rozboru jsem ve výzkumu zjistila, že ženám nejčastěji pomohla rodina (7), ale skupiny žen, pro které dluhy neměly vážné důsledky a které musely využít sociální služby, jsou stejně početné (3). U mužů dluhy nejčastěji neměly žádné následky nebo jim pomohla s jejich vyřešením rodina (5), k využití sociálních služeb se uchýlili méně často, pouze ve 4 případech.

V některých případech pomoci rodin při oddlužení nebo jiném řešení dluhové situace seniora pramení z důvodu zadlužení. Pokud si senior bral půjčku či se jiným způsobem zadlužil kvůli rodině, je velmi pravděpodobné, že se rodina o něj postará. Toto tvrzení také vychází z mého výzkumu, kdy počet seniorů zadlužených kvůli rodině (10) se téměř shoduje s počtem seniorů, o které se rodina stará v případě finančních potíží (12).

6 Diskuse

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala dluhovou problematikou u seniorů a jejím dopadem na život těchto seniorů. Cílem této práce a mého výzkumu bylo upozornit na problematiku zadlužování v řadách seniorů a poukázat na názorných příkladech na možné způsoby, jak lze dluhovou situaci řešit prostřednictvím životních zkušeností jiných seniorů, kteří se do této situace dostali.

Ve výzkumném souboru bylo 27 seniorů, kteří se ocitli v dluhové problematice, kterou nebyli schopni zvládat pravidelným splácením půjček, či úvěrů a museli využít pomoci odborníka.

Dotazováním jsem zjistila, že nejčastěji se senioři zadlužují z důvodu předchozího neuhrazení pohledávek, kdy vědomě, ale i nevědomě neuhradí fakturu například za služby a v důsledku narůstajícího penále se dostávají do situace, kdy nejsou dluh schopni zaplatit. Jako druhý nejčastější důvod byl výzkumem zjištěn důvod zadlužování seniorů kvůli rodině. Tato skutečnost může právě souviset s jevem, který popisuje Dvořáčková (2012) a to snahou seniora zůstat co nejdéle nezávislým na rodině a komunitě v okolí seniora.

Velké riziko pro seniora představují zmiňované „šmejdi“ nebo různé průzkumy a nabídky vzorků, kdy senior dostává klamný pocit, že obdrží něco zadarmo, ale následně je přesvědčen k podpisům smluv, které ho zavazují k platbě částek nad jeho možnosti, čímž se dostává do neschopnosti splácet a rozjíždí se dluhový kolotoč stále narůstajícího penále. Oni takzvaní „šmejdi“ často spoléhají na citlivost seniorů, kteří chtějí být oblíbeni u své rodiny.

Z doslechu a od několika seniorů z mnou provedeného výzkumu jsem se dozvěděla, že senioři jsou na takovýchto akcích podrobováni citovému vydírání. Mnohdy seniora tito prodejci uzamknou v místnosti a za použití dlouhých monologů, přesvědčovacích vět jako „Vaše děti by byli určitě rády, Vaším dětem by to udělalo radost, Vám to určitě pomůže, zlepší to Váš vztah...“ seniory přesvědčí ke koupi nepotřebných a velmi předražených věcí, jakými jsou například ony pověstné hřející dečky, hrnce a jiné zbytečnosti.

Dalším rizikem je internet, na kterém senioři často tráví dlouhé hodiny a mohou si vyhledávat vše včetně objednáni různého zboží. Sak s Kolesárovou (2012) rozdělují velice trefně život seniorů na dobu před internetem a po internetu. Uvádějí, že internet nabízí seniorům možnosti, o kterých dříve neměli tušení, a ovlivnil výrazně jejich životní styl.

Jak vyplývá z mého výzkumu, senioři jsou rodinou velmi často využíváni pro půjčení financí vzhledem ke stabilitě jejich příjmů a určité jistotě, kterou mohou bankovním společnostem poskytnout. Z výzkumu, ale k mému příjemnému překvapení, vyplynul také trend rodin se o seniory v dluhové problematice starat.

Nejzajímavějším byl zřejmě případ klienta – seniora, který se zadlužil proto, aby mohl rodinu vzít na rodinnou dovolenou k moři, ale následky byly takové, že poté, co přišel o zaměstnání, dostal se tento senior do platební neschopnosti a dluhy se začaly kumulovat.

Následkem bylo, že přišel o bydlení, rodina jej opustila a on byl odkázaný na pomoc druhých (sociálních služeb). Tento stav byl velmi znepokojující a i mne samotnou přiměl k zamyšlení se nad budoucím zadlužením. Někdy člověk bere své zaměstnání jako samozřejmost a nenapadne ho, že by o něj mohl přijít. Ve chvíli kdy tato situace nastane, dostáváme se opravdu do velmi složitých situací. Bohužel tento klient nebyl pojištěn proti neschopnosti splácet.

Peštová a Rotport například uvádějí u popisu pojištění možnosti vzniku ze zákona nebo dobrovolně. Bohužel právě u tohoto pojištění se jedná o dobrovolné pojištění. Hájková (2009) upozorňuje na stále rostoucí riziko neschopnosti splácet a proto je podle ní pojištění proti neschopnosti splácet své závazky stále oblíbenějším prostředkem, jak se bránit problémům, které může způsobit nepředvídatelná životní situace. S tímto názorem mohu pouze souhlasit, jelikož čím dál více lidí se dostává během svého života do těchto problematických situací a jsou ohroženi následky předlužení a neschopností plnit své finanční závazky.

V občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) nalezneme mimo jiné úpravu smluvních vztahů z pohledu závazků. Tento právní předpis například jasně upravuje, že smlouva je považována za projev vůle. Další oblastí, kterou zákon č 89/2012 Sb., občanský zákoník upravuje je stav kdy je smlouva uzavřena.

Jde o stav, kdy se obě strany, kterých se smlouva týká, dohodnou na podmínkách. Zákon je ovšem pro mnoho seniorů velmi složitě formulovaný nebo nepřehledný a z toho mohou mít právě prospěch některé nebankovní společnosti. Tyto nebankovní společnosti, které nabízejí seniorům půjčky podle smluv bez zákonných smluvních náležitostí, které by měla smlouva podle zákona obsahovat, často spoléhají na fakt, že senior není tak zkušený v bankovních pojmech a bankovním názvosloví a není schopen jej rozluštit a porozumět mu. Dalším rizikem pro seniora je často velikost písma na smlouvách o bankovních či nebankovních úvěrech.

Další z mnoha věcí, kterou jsem se během svého výzkumu zabývala, byly samotné následky, které pro seniora jeho dluhová situace měla. Zajímala jsem se o to, zda se o seniora postarala nějakým způsobem jeho rodina, nebo zda se senior musel o sebe postarat sám a v důsledcích splácení půjček byl nucen vyhledat pomoc některé ze sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

V neposlední řadě jsem se během výzkumu setkala se seniory, kterým se podařilo svou dluhovou situaci vyřešit ku prospěchu všech, tedy tak, že jeho dluhy jsou řádně spláceny formou exekučních srážek nebo oddlužením a senior mohl zůstat ve svém přirozeném prostředí a jeho život se tedy nikterak vážně nezměnil.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách uvádí jako služby, které by případně byly vhodné pro seniory v této situaci například „*tísňová péče, domovy pro seniory, telefonická krizová pomoc, azylové domy, krizová pomoc, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením...*“. Většina těchto služeb samozřejmě nesouvisí s dluhovou problematikou, ale tyto služby jsou schopné pomoci seniorovi řešit situaci, která bezprostředně následuje po takové krizi jako je zadlužení.

Špatenková et al. (2004) uvádějí rozdělení krizí na vývojové, situační a kumulované. V případě mého výzkumu se senioři často dostávají do situační krize, která je podle nich způsobená ztrátou, změnou nebo volbou. Senioři se v tomto případě dostávají do stavu, kdy ztrácí bydlení, jistoty, ale mohou ztratit i rodinu. Dle mého názoru krize u seniorů může, jak již bylo zmiňováno v teoretické části této práce, často přispívat také k různým zdravotním komplikacím a dále se tento stav prohlubovat v určitém „začarovaném kruhu“.

Se seniory, stejně jako s jakoukoliv jinou osobou, která se ocitne v krizi, je třeba jednat velmi opatrně. Senioři se, jak jsem zjistila, často za své problémy stydí a neradi je přiznávají. Své potíže berou jako své selhání a je jim někdy až nepříjemné, či dokonce trapné o nich hovořit. Sama jsem se během výzkumu několikrát setkala se situací, kdy senior řekl, že už dál o tom nechce hovořit a chvíli trvalo, než jsme se k tomu to tématu opět dopracovali a posunuli jsme se dále. Vždy je nutné, aby senior pochopil, že tyto problémy mají i jiní lidé a mnohdy o několik desítek let mladší než je on, ale i mnoho jeho vrstevníků.

Sýkorová (2004) popisuje hned několik stavů, které na seniory působí a způsobují u nich krizové stavy mimo dluhové situace:

- „*Penzionování*
- *Odchod dospělých dětí z rodiny*
- *Biologické, fyzické změny a změny psychologického potenciálu*
- *Smrt partnera, vrstevníků*
- *Přestěhování, či institucionalizace“*

Všechny výše zmiňované stavy jsou pro seniory sami o sobě velmi stresující, a pokud se k tomu přidají další situace, jako právě například finanční potíže v důsledcích dluhů, může mít cela situace fatální následky. V mém okolí se vyskytl případ, kdy právě jeden ze seniorů, který byt byl velmi dobře (dalo by se říct až nadstandardně) finančně zajištěn, spáchal sebevraždu v důsledku toho, že se dostal do dluhové situace. On svůj stav viděl jako bezvýchodiskový a byl pro něj natolik stresující, že jedinou možností jak se s tímto problémem vyrovnat pro něj bylo spáchání sebevraždy.

Z tohoto důvodu ani u seniorů nelze podceňovat rizika suicidního jednání a je třeba v případech takové stresové a krizové situace jako je zadlužení pracovat i s touto problematikou.

Sýkorová (2004) uvádí také fakt, že přestěhování seniora v rámci rodiny je pro něj rovněž velice stresující, ačkoliv se může zdát, že jde ke své rodině a je o něj postaráno v jeho přirozeném prostředí. Sýkorová (2004) upozorňuje v této souvislosti na ohrožení soukromí a autonomii seniora a všech členů rodiny.

Osobně se domnívám, že pokud je rodina na toto rozhodnutí připravena a finanční situace seniora nedovoluje jinou možnost, nelze dělat nic jiného a seniora (babičku nebo dědečka), by si jeho potomci měli vzít k sobě a řádně se o něj postarat, jedná se přeci jen o rodinu, ne o cizího člověka.

V další části mého výzkumu jsem se pokoušela zjistit, zda se do problematiky s dluhy dostávají častěji muži než ženy. Podle průzkumů v pracích na podobné téma a případů z okolí jsem očekávala výsledek, že více se budou zadlužovat ženy, jelikož jsem se domnívala, že se jedná o citovější a méně ekonomicky orientované seniory. Z mého výzkumu ovšem vyplynulo, že častěji se zadlužují muži. Tento výsledek mne velmi překvapil.

V souvislosti s dalšími výsledky mého výzkumu tedy předpokládám, že je tomu tak z důvodu nižšího vzdělání mužů (muži měli nejčastěji pouze základní vzdělání) a jistého pocitu muže jako hlavy rodiny, který je v našich podmínkách stále velmi silně zakořeněn.

7 Závěr

Cílem mnou provedeného výzkumu a mé bakalářské práce bylo zmapování problematiky zadlužování mezi seniory a poukázat na možné cesty, jak se tato situace dá řešit. Dále se v bakalářské práci zabývám problematikou vzdělanosti seniorů a jejich sociálním zázemím spolu s následky dluhů na jejich život.

Z mého výzkumu vyplývá, že do finančních potíží se nejčastěji dostávají muži, další kategorií jsou senioři bez partnerů, kteří se zadlužují z toho důvodu, že úmyslně nebo neúmyslně neuhradili finanční pohledávku a nejsou schopni hradit narůstající penále. Ve výzkumu bylo účastno také několik vysokoškolsky vzdělaných seniorů.

Výzkum jsem dále směřovala také k problematice následků, zajímala jsem se o průběh života seniora po vyřešení dluhové situace a o to, jaké následky pro ně tato nepříznivá životní situace měla. Výzkum jsem provedla na poměrně malém, ale dle mého názoru dostačujícím vzorku seniorů, kteří se potýkají nebo potýkali s dluhovou problematikou. Jednalo se převážně o kontakty na seniory, kdy jeden zadlužený senior znal někoho v podobné situaci a ten zase dalšího.

V první výzkumné otázce jsem se zabývala rodinnými poměry klientů a to konkrétně tím, zda se častěji zadlužují senioři, kteří mají partnera a vyšší vzdělání či naopak. Předpokládala jsem, že senior s partnerem a vyšším vzděláním má také vyšší nároky na život, proto jsem se domnívala, že se častěji zadluží.

Z výzkumu vyplynulo, že jsem se mýlila a častěji se zadlužují senioři, kteří partnery nemají a mají základní nebo střední vzdělání bez maturity. Dalšími zadluženými seniory byly senioři se středoškolským vzděláním s maturitou a ve výzkumu se objevili pouze 3 senioři s vysokoškolským vzděláním. Jednalo se vždy o seniory, kteří mají místo trvalého pobytu v Mělníku a jsou ve věku 60-65 let. Celkem se jich v mém výzkumu pro tuto práci objevuje 27.

Druhá otázka, kterou jsem se ve výzkumu zaobírala, byla problematika četnosti mužů a žen mezi zadluženými seniory. Mým výzkumem bylo v tomto případě zjištěno, že častěji se s těsným náskokem zadlužili muži. Žen bylo ve výzkumu méně ale pouze o 4%.

Dále jsem se v práci zabývala otázkou dopadů na život seniorů. Jednalo se o to, zda senioři byli nuceni obrátit se na sociální služby, nebo se o ně postarala jejich vlastní rodina. V několika případech jsem výzkumem zjistila dokonce fakt, že vyřešení dluhů se na životě seniorů nijak vážným způsobem nepodepsalo a senioři po vyřešení této situace mohli dál vést životy, jaké vedli před dluhovou problematikou.

Zajímala jsem se o to jak je možné seniory od tohoto stavu ochránit a předcházet této, pro ně velmi nebezpečné situaci, která může v některých případech vést až sebevražedným sklonům. Důležitou roli v prevenci zadlužování seniorů hraje určitě dobrá informovanost o možných následcích a místech kde seniorům hrozí, že se ocitnou v nebezpečí zadlužit se. Senioři by se také neměli stydět o své situaci mluvit se svou rodinou a svěřit se jí již v počátcích. Pokud by mnoho ze seniorů z mého výzkumu hovořilo se svou rodinou, v době kdy se dostali do první platební neschopnosti, mohli si ušetřit následující potíže a jejich situace by se dala řešit daleko snadněji a s menšími dopady na seniora a jeho život.

Jako jednu z možností prevence zadlužení u seniorů vidím také preventivní programy v domovech pro seniory nebo na úradech a místech, na kterých se senioři zdržují nejčastěji, jako jsou úřad okresní správy sociální zabezpečení, městský úřad nebo různé čekárny praktických či odborných lékařů.

Další možností by bylo zapojení sdělovacích prostředků do preventivního programu. Jsme denně svědky toho, kdy televize otevřeně podporuje různé bankovní či nebankovní společnosti a jejich nabízené produkty. Pokud by ve stejné míře běžel krátký spot zaměřený na prevenci domnívám se, že by měl velmi silnou odezvu právě proto, že mnoho seniorů tráví velkou část svých dnů před televizí nebo počítačem.

Právě počítač vidím jako další zdroj prevence. Také na počítači, konkrétně internetu nalezneme skoro na každé webové stránce reklamu na bankovní nebo nebankovní společnosti a jejich produkty, proto bych právě na tato místa kromě již zmiňovaných přidala reklamu, která by upozorňovala na důležitost řádné rozvahy před uzavřením smlouvy v souvislosti s půjčkou, úvěrem a jiným bankovním produktem.

V této práci jsem se chtěla hlavně zaměřit na seniory a pomoci jim najít cestu z dluhů a ukázat jim, že nejsou sami a za své potíže se nemusí stydět.

8 Seznam použité literatury

AYLLÓN, S., FUSCO, A., 2017. Are income poverty and perceptions of financial difficulties dynamically interrelated? In: *Journal of Economic Psychology*. 36(1), 103-114. doi: 10.1016/j.joep.2017.03.008.

BEJAKOVIĆ, P., 2015. Osobna prezaduženost u Europskoj uniji kao odrednica socijalne isključenosti. In: UDK: 364.65-058.34:338(4-11). Institut za javne financije. doi: 10.3935/rsp.v23i1.1283

ČESKO. Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-5]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-120#cast1>

ČESKO. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-5]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

ČESKO. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-6]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-182#f3028030>

ČESKO. Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-5]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-21#f1402361>

ČESKO. Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-257#f5851150>

ČESKO. Zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-328#cast1>

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#cast1>

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#f3009624>

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#f4578851>

ČESKO. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2017-4-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99#f2689287>

ČESKO. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 2014-4-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-500#f2629342>

DLOUHÁ, P., 2016. Nové triky šmejdů. A rady, co dělat, když naletíte[online]. In: Jak na to.[cit. 2017-4-12]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/ochrana-spotrebitele/310827-nove-triky-smejdu-a-rady-co-delat-kdyz-naletite>

DVOŘÁČKOVÁ, D., 2012. Kvalita života seniorů v domovech pro seniory. Praha: Grada. 112s. ISBN 978-80-247-4138-8

FAVA, G., COSCI, F., SONINO, N., 2016. Current Psychosomatic Practice. In: *Psychother Psychosom* 2017. 86:13–30.DOI: 10.1159/000448856

FISHER, P., 2017. Gender Differences in Financial Risk Tolerance. In: *Journal of Economic Psychology*. 36(3), doi: 10.1016/j.joep.2017.03.006

HÁJKOVÁ, G., 2009. Na co si dát pozor při sjednávání spotřebitelského úvěru? [online]. In: *Měsíc* [cit. 2017-4-12]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/na-co-si-dat-pozor-u-spotrebiteleskeho-uveru/>

HARTL, P., 2004. Stručný psychologický slovník. Praha: Portál. 312s.
ISBN 80-7178-803-1

HENDL, J., 2008. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál. 2. aktualizované vydání. 408s.
ISBN 978-80-7367-485-4

Jak na dluhy (nejen) pro seniory, 2014. [online]. Ministerstvo vnitra České republiky.[cit. 2017-4-15]. Dostupné z: http://www.kr-stredocesky.cz/documents/20688/108921/Brozura_Jak_na_dluhy_2014.pdf/124c1198-d7a3-411c-9f8f-20e3d41b8372

JEDLIČKA, S., 2013. Finanční gramotnost je nejučinnější zbraň proti předlužení[online]. In: Osobní rozvoj [cit. 2017-4-12]. S. 72-75. ISSN: 1805-6091

KOVÁŘOVÁ, D., 2016. Právo na stejnou životní úroveň. [online].[cit. 2017-4-5]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pravo-na-stejnou-zivotni-uroven>

KŘIVOHLAVÝ, J., © 2004. [online]. Institut zdravotní politiky a ekonomiky Kostelec nad Černými lesy: Kvalita života Sborník příspěvků z konference, konané dne 25.10 2004 v Třeboni Kongresový sál hotelu Aurora. [cit. 20017-4-6]. ISBN. 80-86625-20-6. Dostupné z: <https://www.ipvz.cz/seznam-souboru/515-kvalita-zivota-sbornik-prispevku-z-konference-konane-25-10-2004vtreboni.pdf>

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. Vývojová psychologie. 2. vydání. Praha: Grada. 368s. ISBN 978-80-247-1284-0

MIOVSKÝ, M., 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada. 332s. ISBN 80-247-1362-4

NOVOTNÝ, A., FRANCOVÁ, H., 2008. Sociální politika v základech. Praha: Triton. 112s. ISBN 978-80-7387-125-3

PEŠTOVÁ, S., ROTPORT, M., 1997. Stručný slovník ekonomických pojmů nejen pro žáky středních škol. Praha: Fortuna. 80s. ISBN 80-7168-487-2

POLOLÁNÍK, L., 2016. Chcete si vzít úvěr? Nezapomeňte posoudit RPSN[online]. [cit. 2017-4-18]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/197368-rpsn-jako-hlavni-ukazatel-uveru/>

SAK, P., KOLESÁROVÁ, K., 2012. Sociologie stáří a seniorů. České Budějovice: Grada. 232s. ISBN 978-80-247-3850-5

SAMUELSON, P., NORDHAUS, W., 2005. Ekonomie. 18. vydání. Brno: Centa. 775s. ISBN 978-80-205-0590-3

SIMONA, 2012. Základní ekonomické pojmy. [online].[cit. 2017-4-7]. Dostupné z: <http://www.univerzita-online.cz/pek/ekonomika/zakladni-ekonomicke-kategorie/>

SYROVÁTKOVÁ, Š., MACHALÍČEK, J., CHRISTOVÁ, J., 2008. Dluhová problematika: informační brožura[online]. Dodatek k 1. vydání. Plzeň: Člověk v tísni.[cit. 2017-4-10]. 111s. ISBN 978-80-86961-28-6. Dostupné z: http://www.opplzen.cz/download/Dluhov%C3%A1_problematika_nov%C3%A1.pdf

ŠÝKOROVÁ, D., 2004. Senior v krizi. S. 65-72 In: ŠPATENKOVÁ, N., et al. Krize, psychologický a sociologický fenomén. Havlíčkův Brod: Grada. 132s. ISBN 80-247-0888-4

ŠNAJDR, H., Senioři pozor! Za dveřmi často číhají, šmejdi, nepouštějte je do bytu[online]. In: Trutnovinky [cit. 2017-4-12]. Dostupné z: <https://trutnovinky.cz/zpravy/krimi/2017/brezen/seniori-pozor-za-dvermi-casto-cihaji-smejdi-nepoustejte-je-do-bytu/>

ŠPATENKOVÁ, N., et al. Krize, psychologický a sociologický fenomén. Havlíčkův Brod: Grada. 132s. ISBN 80-247-0888-4

9 Přílohy

Příloha č. 1 Tabulka příjmů a výdajů

Příjmy	Součastné příjmy	Očekávané příjmy
Čistá mzda		
Důchod (starobní, invalidní, vdovský...)		
Dávky státní sociální podpory:		
a) přídavky na dítě		
b) rodičovský příspěvek		
c) příspěvek na bydlení		
d) sociální příplatek		
Dávky pomoci v hmotné nouzi		
Podpora v nezaměstnanosti		
Výživné		
Příjmy z pronájmu ne/movitého majetku		
Další příjmy		
Další příjmy		
Příjmy celkem		

Zdroj: Jak na dluhy (nejen) pro seniory 2014

Výdaje	Součastné výdaje	Očekávané výdaje
Bydlení:		
a) nájem		
b) plyn, voda, elektřina, odpady		
Jídlo		
Oblečení, obuv		
Cestování (MHD, automobil...)		
Finanční závazky:		
a) pojištění (např. důchodové)		
b) stavební spoření		
c) výživné		
d) jiné závazky		
Telefon/mobil/kabelovka/internet		
Léky		
Služby (kadeřník, kino...)		
Cigarety/Alkohol/Sázení		
Další výdaje		
Další výdaje		
Výdaje celkem		
Volné zdroje (Příjmy celkem minus výdaje celkem)		

Zdroj: Jak na dluhy (nejen) pro seniory 2014